

Volt egyszer egy tanítóképző

Kevés emberről hallottam annyi elismerést, mint Katona Miklósról, a régi tanítóképző igazgatójáról. Kik dicsérik? A legilletékesebbek, egykori tanítványai. Vilmaszálláson Gyömbér István mondta el, négyszer próbálkozott, hogy miniszteri hozzájárulással beiratkozzék a képezdébe, mégse sikerült. Már tanított a gyakorló iskolában, de beiratkozva még nem volt. Nem is indokolták meg, miért nem. És akkor, az egyik szünetben a szépmélikének mondott Katona Miklós magához hívatta: Holnap megyek a minisztériumba, ha gondolja, írjon még egy kérvényt, személyesen fogom elvinni. Ki az az ember, aki lábadozó iskolarendszerünk hivatali illemszabályait félretéve ötödszörre is nyakába veszi egyetlen tanítványának az ügyét? Ezt az embert nekem illene ismernem, de ha szépmélikének mondta az elbeszélő, akkor már reménytelen. A többiek is úgy beszéltek róla, mintha a mesében élt volna csak. Hallom azután, hogy a hajdani tanítóképző falán emléktáblát avattak, és azon Katona Miklós mondott beszédet. Tegyük felre tévedéseinket, és keressük meg! Akárkit kérdezek, senki nem tudja, hol találok, Valamikor a Tabán utcában lakott, de onnan elköltözött, amikor a panelházak készültek. Az igazság éppen a fordítottja: most lakik a Tabán utca 32-ben. Már nyomom is a csöngőt.

Kedves ember mosolyog elő az ajtó mögül. Ismerőseim közül nem tudok olyan nevet említeni, akire ne emlékezne. Azért is nagy teljesítmény ez, mert maga még a múlt század végén született. Hetvenéves koráig dolgozott még itt-ott, de annak is tizenkilenc éve már. Legföljebb akkor gondolkodik egy kicsit, amikor időközben magyarosította valaki a nevét. Első pillanatban látszik, hogy a szeretet, a tisztelet, a megbecsülés kölcsönös. Legalább olyan lelkendezve beszél tanítványairól, mint ők róla. Elismeri emellett, hogy igazat írtak diákjai, amikor azt mondták, *megközelíthetetlen, megjelenése tiszteletet keltő, tréfa, diáksíny, huncutság kizárva*. Azt is leírták, hogy *egyéniesség volt, hogy tudása biztos ismereteken alapult, előadása halk szavú*. Figyelni kellett választékosan megfogalmazott mondataira.

Hét gyerek nőtt föl abban a családban. Szegény néhai szabó mester, ha elkezdett volna azon töprengeni, elég neki már a hat gyerek, minek a hetedik, észre se vennék, hogy egy nagyon nagy generációval szegényebbek vagyunk. Időnként elszégyellem magam, annyira udvarias. Ha véletlenül összeakadnak szavaink, föltétlenül nekem kell kimondanom először a magamét, pedig a kor parancsa is az övét követelné. Megsértem a szokást, nem írok semmit fölnövekedésének meghatározó idejéről, hadd álljon elénk mindjárt az intézet igazgatójaként.

— Először negyvenötötől ötvenkettőig.

— Tehát többször is?

— Ötvenkettőben áthelyeztek a tanítónőképzőbe, tanárnak.

— A dátum, sajnos, beszédes. Mit vettél?

— Ne bogozzuk. Elhetnek még, akiket kellemetlenül érint. Hozzá kellett volna járulnom valamihez, de nem járultam hozzá. A neveket biztosan tudod, akkor se bogozzuk, ha ők már meghaltak. Hogy kellett az a hely másnak? És hogy ők voltak az erősebbek? Gondoltam rá én is, de nem mondhatom senkinek. Ötvenhat decemberében mehettem vissza, újra igazgatónak. Hívtak a Pedagógiai Főiskolára tanszékvezetőnek, negyvennyolcban, de nem vállaltam el. Nem vállalhattam, nekem a tanítóképzőben voltak földadataim, azok elől nem szökhettem meg. A tanítás a tanítóval kezdődik, és ott mindent el is lehet rontani!

— A főiskola viszont egy lépcsővel magasabban van. Talán a növénydéke is jobbak.

— A mai eszettel gondolkodsz, ha ezt hiszed. Ma valóban egyetemre megy, akinek jó a feje. Ha oda nem veszik föl, vagy meg se meri pályázni, akkor kéri fölvételt a főiskolára, és aki onnan is kimarad, a képzővel próbálkozik. Csakhogy akkor egészen más volt a nótá. Áradásként

jöttek azok a gyerekek, akik nagyon tehetségesek voltak, de anyagiak miatt meg se próbálkozhattak volna egyetemen vagy főiskolával. Ha betette a lábát egy *Lele*, egész had jött utána. Jöttek a *Visyek*, a *Rigók*, a *Törökök*, az *Énekesek*, az *Albertek*. Előre tudhattuk, ebből a fészekből jön még kettő vagy három. És mind jó tanító lett. A *Tokodi* valóságos lélekember volt, és meg is maradt annak.

— Aki Tápén tanított? A napokban még láttam a buszon.

— És a többség nem válogatott, hogy neki ez vagy az állás nagyon alacsony. Tanyára kellett mennie? Ott is emberek élnek, hogyne ment volna. Sajnos, az is megesett, hogy hajdani osztálytársamat is tanítanom kellett. Elvitték a háborúba (az elsőbe még), és amikor visszajött, akkor folytathatta tanulmányait.

— Akárki mondaná most, könnyű lehetett neki.

— Akkor nem a valóságot mondaná. Ajándékba soha nem adtunk bizonyítványt.

— Szigorú voltál?

— Nem voltam buktató ember, az biztos, de erősen szorítottam őket. Emlegettük már a két-három lépés távolságot, és ez igaz is volt. Más iskolában is tanítottam később, ott is megvolt ugyanez. Nem igaz, hogy a tanítónak-tanárnak háverkodnia kell a diákjaival. Elismerem, vannak olyanok is, akik barátkozó hajlamuk ellenére is nagyszerűen tanítanak, de nekik is a tudásuk jelenthet csak alapot.

— Lehetek udvariatlan is? Szegedet némelyek prepa-városnak is mondják.

— Azért talán, mert prepával volt tele. Ismerem, ott voltam, ott tanítottam. Tudom, az egymás iránti megbecsülés, az összetartás, az összetartozás is nagy volt. Aki a képzőbe belépett, meg nem nevezhető családias kötelékbe lépett. Az iskolához is, egymáshoz is ragaszkodtak. Később is figyelték egymás sikereit.

— Meg is írta már valaki a nagyok közül, hogy semmi nem kapcsol annyira egymáshoz bennünket, mint az iskolapad. Csakhogy itt másként értődik.

— Vegyük előlről megint. A társadalom legszegényebb, de legtehetségesebb rétegéből jöttek a tanítók. Amikor végeztek, nagyobb hatáskörben, többoldalúan is érdekeltté váltak. Néphez kötődésük és tehetségük is vitte őket fölfelé. Egyik tanítványom minisztériumi főosztályvezetőségig jutott el.

— Még mindig nem egy keréken forog az eszünk. Én úgy értem mások aggodalmát, hogy akkor is a tanítók voltak kéznél, amikor gyors-talpaló iskolákkal alapozhatták meg előbbre lépésüket. A legtöbb felelős állást még akkor is ők töltötték be, amikor már bőven voltak ugyancsak

a népből származó, és ugyancsak nagyon tehetséges, de magasabb iskolát végzett emberek is. Iskolaigazgató csak „áttalpalt” tanító lehetett akkor is, amikor főiskolát és egyetemet végeztek álltak már sorban. Jöttek a falusi gimnáziumok, és még most se vesszük észre, hogy többek között azért sem maradhattak meg, mert azokat is tanítók igazgatták.

— Ezt eddig én soha nem gondoltam át. Elismerem, voltak olyanok is, akik túl eredményesen támogatták egymást. Elismerem azt is, hogy túl nagyra nyílt a kapu, és megszüdült, aki szédülős volt. De ezt, ugye, nem akarod a képző hibájául fölroni?

— Semmiképpen se. Inkább dicsérni szeretném a képzőt. Amikor tanítani kezdtem, hamar észrevehettem, legjobban azok állták meg a helyüket, akik nálatok tanultak. Vagy a tanítónőképzőben. Hatalmas előnyük volt: akkor csöppentek bele a tanítás megtanulásába, amikor még formálhatók voltak. Azóta se értem, miért szűnt meg Szegeden a tanítóképzés.

— Nehezet kérdezel, mert én se tudom. Nem indokolták meg. Föltéves csak, ne is vedd komolyan: talán a főiskolának kellett az épület. Mi inkább hatosztályosra szeretnénk volna főlemelni. Bejön a gyerek, négy év múlva érettségét tesz, de pedagógiailag erősen fertőzött iskolában, és utána még két évet tanul. Senki nem kérdezett meg bennünket. És azt se látta senki, hogy tanítóhiány lesz belőle! Hogy képesítés nélkül kell tanítani azoknak, akik a létező legnehezebb munkát vállalják. És azt se vették észre, milyen társadalmi torzuláshoz vezet, ha akkor nem szakember kezébe kerül a gyerek, amikor legnagyobb szüksége lenne rá. Hatalmas engedményt tettünk a minőség rovására.

Mielőtt megköszöném a beszélgetést, kiderül, kár volt nekem ekkora kerülökkel nyomoznom utána. Három lánya közül az egyik, a Magda, évfolyamtársam volt az egyetemen. Ha eszembe jutott volna, két perc múlva csöngethettem volna már. A másik kettő is tanár lett, ennélfogva jogos büszkeséggel mondja:

— Külön iskolát szervezhetnénk a családból. Tanárgondjaink biztosan nem lennének.

Ki ne felejtünk meg egy gondolatot. Az ő szép szava a *lélekember*, és maga is az. Akár a mesében. És dicsőséggé említi, pályatársa lehetett *Bálint Sándornak* is.

HORVÁTH DEZSŐ

NYIKOLAJ TYIHONOV

Színek és helyek

KORZÓ — MÁSKÉPPEN

Ha nagyon megszorítanának, némi gondolkodás után ma is fejből el tudnám sorolni még a régi szegedi korzó házaiban egymás mellett sorakozó üzleteket — kezdve a „Kék Csillag”-tól, folytatva a sarki Bartos féle könyvkereskedéssel, a Segesvári-testvérek drogériájával, a valahai „Stühmer”-rel, továbbá a Meinl féle szaküzlettel, ahol emlékezetem szerint nem csupán kávé-, kakaó- és csokoládékülönlegességeket árultak, hanem déligyümölcsöt és más inyenéseket is.

Csillogó kirakatok, bent ragyogó tiszta, illatot árasztó elárusító-kisasszonyok, exkluzivitás — ez él mindmáig bennem a korzói üzletekről. S mellette egy másik kép. Erre a bizonyos elsőre mintegy rákopirozva.

Amikor negyvennégy októberében egy napon — alkonyattájt — felrobantották a régi szegedi közti hidat, a detonációt követő légnyomás végigsöpört a belvároson. A korzói szép üzleteket sem kímélte. Betörte a csillogó kirakatuveket, feltépte a gondosan bezárt, lelakatolt bejárati ajtókat, de még a redőnyöket is. A Bartos-könyvkereskedés vasredőnyeit is kifeszítette, léket vágott a kirakatüvegen. Azon át nyúltam be, ráncigáltam ki Gárdonyi Egri csillagokjának egy gyönyörűen illusztrált — album alakú — példányát. (A család ma is élő hozzátartozóinak természetesen hajlandó vagyok — forintkurzusra átszámítva — az egykori vételárát megtéríteni.) Közben az üveg megsebezte kézfejem, s a kiserkent vér bepetytezte a könyvborítót... Míg én az Egri csillagokkal bajlódtam, a felnőttek élelmesebbje végigrohanta az üzleteket, vitt mindent, ami kezeügyébe akadt. A háborús évek igencsak megcsappantották már legtöbb helyen az árukészletet, de ami maradt, az is hiánycikknek — tehát nagy értéknek — számított. Aki nem élt meg át háborús időket, aki csak könyvekből olvasott efféle utcai fosztogatásról, annak fogalma sincs róla, milyen is az, amikor meglódul a tömeg, és... Mire — október 11-én — felszabadult a város, az exkluzív korzói üzletek belseje már romhalmazhoz hasonlított. Ledöntött polcok, üvegszilánkok, összetaposott díszdobozok, papírfecnek, az egykori árukészlet padlóba taposott, tehát használhatatlanná vált maradványai...

Aznap is után csatangoltunk. Borongós reggelre ébredtünk, fázósan húztuk össze magunkon az otthon rákerőszakolt nagykabátot, amely alól — még rövidnadrágban jártunk — kivörösölt hideg csipte térdünk.

Már a Dugonics téren láttuk, hogy itt valami megváltozott. Mikor — a mostani szökőkút helyén állva — végigpillantottunk a korzón, s tekintetünk megpróbálta beszondáznai a Széchenyi téren túl egészen a Takaréktár utca torkolatáig terjedő panorámát, nem is annyira az úttesten nyüzsgő katonák tüntek fel (ez már, látványként is, kezdett megszokott lenni), hanem az épületek közt kifeszített vörös drapériák. Vagy tizenöt-húsz darab ívelte át fönt a magasban az úttestet, s mikor közelebb mentünk, furcsa, számunkra ismeretlen ábrákat fedeztünk fel rajtuk — a nekünk olyannyira szokatlan cirill betűket. A vörös alapanyagon fehéren világított a szöveg, s az észak felől érkező szél minduntalan belekapott a drapériákba, meglebegtette őket. (Szinte még a suhogásuk is hallott.)

Mentünk tovább. A falakon mindenütt — még a Klauzál tér sarki egykori banképületén (ma: Ibusz-iroda) is — plakátok virítottak. Rajtuk lobogó zászlók, évszámok, szuronyos puskás emberek, ótágú vöröscsillagok. És — szinte mindegyiken — egy szakállas férfifej. A férfinak szigorú tekintete volt, s mintha bennünket kémlelné. Fején a simlis sapka pedig majdhogynem pont olyan, mint amelyet akkoriban a szegedi egyetemisták viseltek. — Ugyan ki lehet? — kérdeztük egymástól. De mindenki hallgatott.

Most láttuk csak, hogy a rommá lett üzletek egyikét-másikát kitakarították. Leves- és főtthússzag áradt odabentről. Néhol még füst is, az inycsiklandozó illatokkal fanyarul összekeveredve. S katonák — körös-körül. Ott csücsültek a járdaszegélyen, vagy éppen egy falkiszögelést lovagoltak meg. Mellettük a géppisztoly, kenyerezésák, ölükben, térdükön a terepszínűre festett csajka. — Jaj, de fess fiúk — sügtá Gizi, Tóbiás úrék minden cselédje, aki most, hogy gazdái Dunántúlra futottak, rengeteg szabadidővel rendelkezett. — Micsoda feszek!... — A Segesvári-drogéria előtt ebben a pillanatban megszólalt egy harmonika. A katonák — szinte áramútesre — felugráltak. Sose láttam még, hogy férfiak táncoljanak magukban. Kimeredt szemmel bámultam. A guggolásokat, a „kirúgások” akrobatikus mozdulatait is.

Közben a plakátokról mindegyre figyelt bennünket az a szakállas, simlis sapkás, szigorú tekintetű férfi.

El nem mozdultunk volna a korzóról. Csak alkonyattájt vetődünk haza, némi zsákmánnyal. A katonáktól mindnyájan kaptunk egy-egy hosszúkás, szögletes komiszkenyeret.

Már abból falatozgattunk, amikor fegyverropogás hallatszott. Odafutottunk az ablakhoz. Egymással versengve piros, kék, sárga, zöld rakéták futottak fel a szegedi égre. — Micsoda zenebona! — jegyezte meg anyám. — Milyen nap van ma? — Apám ránézett a falinaptárra. — November hetediké — mondta. Ettük tovább a komiszkenyeret.

PAPP ZOLTÁN

Barlanglakó

*Megedzette lelkem egy ősi kovács,
ki tűzből a vízbe merít.
— Add kezedet — hív a hegység — odaláss,
hol ég veti csillagait.*

*És napragyogós-keresztútjaimon
mennyi aranyágú sugár
feküdt elibém, hogy aranyhidukon
elérjem a célt, ami vár!*

*Liget kiabálgat, hogy hajtja fejét
baltámnak alá szelíden,
Ám hegyszakadékok — ott van menedék,
hol otthonos lett a szívem.*

*Bújtam üregekben, akár a hiúz;
vérszomjasan — nem tagadom.
Nap égetett csontig, de szép a vigasz,
hogy ajkamon ég dalom.*

VERESS MIKLÓS FORDÍTÁSA